

سالمین، ادبیات و نقد

- با مقالات و ترجمه‌هایی از: لئون تروتسکی - پیرادمون روبر - فیلیپ سولرس - پاتریک مک کارتی - افشین جهان‌دیده - مهوش قویمی - شهلا حائری - ناهید طباطبایی - صفدر تقی‌زاده - آنژل عرب‌شیبانی - محمدرضا فرزاد و پرویز شهدی

لویی فردینان سلین به همان سادگی که هر کسی به خانه خود می‌رود، به تاریخ ادبیات راه یافت. این انسان مجرب با کوله‌باری حجیم و سرشار از مشاهداتی در مقام پزشک و هنرمند، در نهایت بی‌اعتنایی نسبت به آکادمیسم و با حسی استثنایی از زندگی و زبان، کتابی نوشت که ماندگار خواهد بود، حتی اگر کتاب‌های دیگری بنویسد و همگی در همان سطح باشند. نگارش رمان بدبینانه سفر به انتهای شب بیشتر از آن که از سر عصیان باشد، از سر هراس از زندگی و بی‌زاری ناشی از مرگ است. عصیان پویا با امید پیوسته است و در کتاب سلین از امید خبری نیست.

دانشجویی پاریسی از خانواده‌ای کم در آمد، فردی استدلالگر، ضد میهن‌پرستی، نیمه آنارشیکست - کافه‌های کارتیه لاتن مملو از چنین افرادی است - برخلاف انتظار خود، از همان اولین شیپور جنگ، به عنوان داوطلب به خدمت ارتش در می‌آید؛ به جبهه فرستاده می‌شود و در آن کشتارگاه مکانیزه، به سرنوشت اسب‌ها که همانند انسان‌ها، مستها بدون عبارت‌هایی پسرطمطراق، کشته می‌شوند، رشک می‌برد. پس از زخمی شدن و دریافت مدال، سر از بیمارستان‌ها در می‌آورد، اما در آن جا پزشکان زرنگ او را متقاعد می‌سازند که هر چه زودتر به گورستان سوزان صحنه نبرده باز گردد. در حالی که بیمار است، ارتش را ترک می‌گوید و به مستعمره‌ای آفریقایی می‌رود؛ در آن جا فرومایگی و حقارت آدمی انزجار او را بر می‌انگیزد و

گرما و مالاریای منطقه استوایی او را از پا در می آورد. مخفیانه به آمریکا می رود، در کارخانه فورد به کار مشغول می شود و دوست وفاداری می یابد که فاحشه است (لطیف ترین بخش کتاب در همین صفحه هاست). پس از بازگشت به فرانسه، در مقام پزشک به مداوای فقیران مشغول می شود و شبها با روحی زخم خورده، در میان مریضها و آدمهای سالمی که به همان اندازه رقت انگیز و تباه و بیچاره اند، پرسه می زند.

سلین ابدأ قصد متهم ساختن شرایط اجتماعی فرانسه را ندارد. گرچه در سیر رمان، سلین نه ملاحظه روحانیون را می کند، نه ملاحظه ژنرالها و وزیران و نه حتا رئیس جمهور را. اما داستان او در سطحی بسیار پایین تر از طبقات حاکم یعنی در میان قشرهای کم درآمد، کارمندان دولت، دانشجویان، بازرگانان، پیشه‌وران و سرایدارها می گذرد. به علاوه، سلین دوبار پا را از مرزهای فرانسه بیرون می گذارد. او نشان می دهد که ساختار اجتماعی کنونی به همان اندازه کریه و اسف بار است که هر ساختار اجتماعی دیگر در گذشته یا آینده. در مجموع، سلین از مردم و رفتارهایشان ناراضی است.

این رمان چشم اندازی است از پوچی زندگی، شقاوتها، درگیریها و دروغهایش، بدون راه چاره یا بارقه امید قابل تصور و تحقق یافتنی. افسر جزئی که پیش از هلاک شدن به همراه سربازان خود، آنها را مورد اذیت و آزار قرار می دهد؛ یک زن ملاک آمریکایی که سبکسریهای خود را در هتل های اروپایی ارضا می کند؛ مأموران مستمره های فرانسه که حرص و طمع آنها را خورفت کرده است؛ نیویورک و بی اعتنائی خودکارش نسبت به افراد بی پول و هنرش در مکیدن خون انسانها؛ بار دیگر پاریس؛ دنیای کوچک و حقیر و حریصانه دانشمندان؛ مرگ آرام متواضعانه و تسلیم وار پسر بچه ای هفت ساله؛ شکنجه و عذاب یک دختر بچه؛ خرده ملاکان پرهیزگاری که مادرشان را به دلیل مشکلات مالی می کشند؛ راهبی پاریسی و راهبی از دل سرزمین افریقا که هر دو حاضرند تا هم نوع خود را در مقابل چند صد فرانک بفروشند - اولی متحد عایدی بگیریان متمدن و دومی همدست آدم خواران... - فصل به فصل و صفحه به صفحه، پاره های زندگی در یک پوچی زشت و زننده و کابوس وار گرد می آیند. نگرشی منفعلانه از جهان که در مقابل کوچک ترین محرکها حساس است و واکنش نشان می دهد، بدون آن که امیدی به آینده داشته باشد؛ و بنیاد روان شناختی ناامیدی در همین جا نهفته است، ناامیدی صادقانه ای که در وقاحت خود دست و پا می زند.

سلین یک اخلاق گراست. او به کمک روش های هنری، تمام آنچه را که به طور معمول از بیشترین اعتبار برخوردار است، یعنی ارزش های کاملاً مسلم اجتماعی، از میهن پرستی گرفته تا روابط شخصی و عشق را گام به گام به تباهی می کشاند. میهن در خطر است؟ «هنگامی که خانه

صاحبخانه در آتش می‌سوزد، در خانه آن‌قدرها بزرگ نیست... به هر حال، باید دین خود را ادا کرد.» نیازی به معیارهای تاریخی نیست. جنگ دانتون شرافتمندانه‌تر از جنگ پوئنکاره نیست، چه در هر دو مورد «دین به میهن پرستی» با خون ادا شده است. سودجویی و خودخواهی عشق را مسموم کرده است. تمام شکل‌های آرمان‌گرایی صرفاً «غریزه‌های حقیق در پوشش واژه‌هایی پُرطمطراق» اند. حتا به تصویر مادر نیز بی‌احترامی می‌شود. مادر در دیدار از پسر زخمی خود «مثل ماده‌سگی که توله‌هایش را به او برگردانده‌اند، می‌گریست، اما از یک ماده‌سگ هم کمتر بود، زیرا حرف‌هایی را که به او گفته شده بود تا پسرش را از چنگش درآورند، باور کرده بود. سبک سلین به دریافت او از جهان وابسته است. از خلال این سبک تند که ممکن است سهل‌انگارانه، نادرست و پُرشور به نظر آید، غنای واقعی فرهنگ فوانسوی و تجربه عاطفی و عقلانی ملتی بزرگ با تمام غنا و ظریف‌ترین تفاوت‌هایش زیست می‌کند، فوران می‌کند و می‌تپد. در عین حال، سلین چنان می‌نویسد انگار که او اولین کسی است که با زبان درگیر شده است. هنرمند و ازگان ادبیات فوانسه را به کلی زیر و رو می‌کند. و چون گلوله‌ها شلیک می‌شوند، ساختارهای کهنه فرو می‌ریزند. به عکس، واژه‌هایی که زیبایی‌شناسی آکادمیک یا اخلاق کاربردشان را منع کرده‌اند، برای بیان زندگی در زمختی و فرومایگی‌اش، خود را بی‌بدیل نشان می‌دهند. عبارت‌های اروتیک صرفاً برای مفتضح کردن اروتیسم به کار می‌روند؛ سلین این عبارت‌ها را همانند واژه‌هایی به کار می‌برد که هنر دارای کارکردهای فیزیولوژیک آن‌ها را نمی‌پذیرد.

پانویس:

۱ - متن حاضر برگرفته از کتاب *Littérature et Révolution*، نوشته لئون تروتسکی است.

نشر گل آذین منتشر کرده است:

- درنگی بر سرگردانی‌های شهرزاد پسامدرن، سیمین دانشور / جواد اسحاقیان / ۱۹۲ ص / ۲۲۰۰ تومان
 - سایه‌های روشن در داستانهای جلال آل احمد / جواد اسحاقیان / ۱۸۵ ص / ۲۲۰۰ تومان
- نشر گل آذین - تهران - صندوق پستی ۱۵۸۱ - ۱۶۳۱۵ تلفن ۶۶۹۷۰۸۱۶